

YEMEN İSYANI VE TRABZON REDİF TABURU (1905-1906)

Cengiz ÇAKALOĞLU*

Özet: Osmanlı hâkimiyeti boyunca her zaman problemlı bir bölge olan Yemen'deki en önemli isyanlardan biri de, İmam Yahya'nın önderlik ettiği isyandır. Bu isyanı bastırmak amacıyla, 1905 yılında nizamiye birliklerinin yanında Anadolu ve Rumeli'den çok sayıda redif taburu da sevk edildi. Bunlardan biri de, Rize Redif Livası'nı teşkil eden sekiz taburdan biri olan Trabzon Taburu'ydu. Yaklaşık bir buçuk yıl Yemen'de bulunan Trabzon Taburu, bu süre zarfında gerçekleştirilen harekâtlarda önemli rol oynadıktan sonra 1906 yılı sonlarında terhis edildi.

Anahtar Kelimeler: Trabzon, Yemen, redif, tabur.

I. Giriş

Osmanlı Devleti'nin asıl ordusunu teşkil eden nizamiye kuvvetlerinin yanında, ihtiyaç halinde yararlanılacak bir ihtiyat ordusu olarak ifade edilebilecek olan Redif teşkilatı, Sultan II. Mahmud döneminde 1834 yılında kurulmuştur. 1843'te çıkarılan kanuna göre 5 yıllık normal askerlik süresini yani muvazzaflık süresini tamamlayanlar 7 yıl da rediflik hizmetinde bulunacaklardı¹. Zaman içerisinde teşkilatla ilgili yeni düzenlemeler yapıldığı için rediflik süresi de farklılık göstermekle beraber, süre ile ilgili son düzenleme 1881'de yapılmış ve Sultan II. Abdülhamid devrinin sonuna kadar yürürlükte kalmıştır. Buna göre nizamiye ordusunda hizmetini tamamlayanlar 8 yıl da redif sınıfında kalacaklardır².

Yemen'deki 7. Ordu dışında Osmanlı Devleti'nin diğer altı ordusunda redif teşkilatı mevcuttu. 1894 yılından sonra her ordu ikişer redif fırkasından meydana gelmekteydi. Fırkalar ikişer livadan, livalar ikişer alaydan, alaylar dörder taburdan oluşuyordu³. Redif taburları, buldukları alay içinde birden dörde kadar numara almakta iseler de, buldukları yerlerin isimlerini taşımakta idiler. Her redif fırkasına bir ferik, redif livasına mirliva komuta etmekte idi. Redif alayı komutanlıklarına tek numaralı olanlarına miralay ve çift olanlarına kaymakam atanmakta idi.

Redif taburlarına binbaşılar komuta etmekteydi. Her taburda bir binbaşı, bir kolağası, bir tabur kâtibi, bir depo memuru (mülazım rütbesinde), bir depo

* Yrd.Doç.Dr. Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih ABD.

¹ Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, 5. Kısım (1793-1908), Ankara 1978, III, s. 203.

² a.g.e., s. 212.

³ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, III, s. 214.

memuru muavini (başçavuş rütbesinde) ve bir tüfekçi bulunmaktaydı⁴. Her redif taburu dairesi aynı zamanda bir ahz-ı asker (asker alma) şubesi itibar olunuyordu⁵.

Redif taburlarının sefer mevcutları 800 idi⁶. 25 Ekim 1886 askerî düzenlemesine göre, silâhına çağrılan redifler bedel-i nakdî verebilirlerdi⁷. Bunun miktarı 50 Osmanlı altını olarak belirlenmişti⁸.

II. Redif Teşkilatı İçinde Trabzon'un Yeri

II. Abdülhamid devrinde askerî açıdan Trabzon, yedi Osmanlı ordusundan 4. Ordu mıntıkasındaydı. Merkezi Erzincan olan 4. Ordu, Osmanlı Devleti'nin en geniş mıntıkaya sahip ordusu olup Trabzon, Sivas, Erzurum, Ma'mûretü'l-aziz, Bitlis, Van ve Diyarbakır vilayetlerini kapsamaktaydı. Redif teşkilatında zaman zaman yapılan düzenlemeler dolayısıyla, teşkilat içinde Trabzon'un durumu da değişiklikler göstermektedir. 1897 Yunan Savaşı sırasında Trabzon hem fırka, hem alay ve hem de tabur merkezi olarak görülmektedir. 4. Ordu'ya bağlı 14. Redif Fırkası'nın merkezi Trabzon, komutanı da Ferik (Kiraz) Ahmed Hamdi Paşa'dır. 14. Fırka'ya iki liva bağlıdır ve bunların da merkezleri Rize ve Samsun'dur. Her livaya dörder taburdan meydana gelen iki alay bağlıydı. Rize Livası'nın içinde yer alan Trabzon, 53. Alayın merkezidir. 53. Alay ise, 1. Trabzon, 2. Maçka, 3. Sürmene ve 4. Büyükliman redif taburlarından meydana geliyordu⁹.

1904 yılında Trabzon'un fırka, alay ve tabur merkezi olma özelliği devam etmektedir. 14. Redif Fırkası'nın merkezi olan Trabzon'a, merkezi Rize olan 27. Liva ve merkezi Samsun olan 28. Liva bağlıdır. 27. Rize Livası'na bağlı iki alaydan 3. Alayın merkezi Trabzon, 54. Alayın merkezi ise Rize'dir. Bunlardan 53. Alay, 1. Trabzon, 2. Polathane (Akçaabat), 3. Sürmene ve 4. Büyükliman (Vakfikebir); 54. Alay ise, 1. Rize, 2. Mapavri (Çayeli), 3. Of ve 4. Atina (Pazar) redif taburlarından meydana geliyordu. Nitekim daha sonra Yemen'e gönderilecek olan taburlar bu sekiz taburdur. Belirtilen tarihte 14. Trabzon Redif Fırkası'nın komutanı yine Ferik Ahmed Hamdi Paşa'dır. 53. Trabzon Alayı'nın komutanı ise, Miralay Yusuf Agâh Bey'di¹⁰.

⁴ a.g.e., s. 216.

⁵ Düstûr, 1. Tertib, , Ankara 1937, V, s. 661.

⁶ a.g.d., s. 574.

⁷ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, III s. 153.

⁸ Düstûr, 1. Tertib, s. 694.

⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Perakende Askerî Maruzat Evrakı (Y. PRK. ASK.), 126/74; Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE), Osmanlı-Yunan Harbi, Klasör: 7, Dosya: 65/9, Fihrist: 1-3.

¹⁰ Trabzon Vilâyet Sâlnâmesi (1322), 22. Def'a, s. 394-397.

III. Yemen'in Durumu ve İmam Yahya'nın İsyanı

Yemen, başlangıçtan beri Osmanlı Devleti'nin tam olarak nüfuz edemediği, isyanların, iç karışıklıkların eksik olmadığı bir bölgeydi¹¹. Bu yüzden Yemen'de defalarca askerî harekât yapılması gerekmişti. Özellikle imamlar halk üzerinde çok etkiliydiler. Yemen halkının büyük kısmı Zeydiye mezhebini ve Zeydî imamları Osmanlı padişahını halife olarak tanımayanlardı¹².

Ahmed Muhtar Paşa'nın komutanlığında 28 ay süren ve 1872 yılında sona eren askerî harekât sonunda Yemen'de yeni bir teşkilatlanma yapıldı. Merkezi San'a şehri olan ve dört sancaktan meydana gelen Yemen vilayeti kuruldu. Ayrıca, Hicaz dahil olmak üzere, yine merkezi San'a olan 7. Ordu adıyla yeni bir ordu kuruldu¹³. Bu ordu kuruluşunda, üçer taburlu beş piyade alayı, beş taliâ taburu, iki taburlu seyyar topçu alayı, iki nakliye taburu, iki süvari bölüğü, bir istihkâm bölüğü ve bir esterli süvari müfrezesinden meydana geliyordu¹⁴.

Bununla birlikte, diğer bütün ordular kendi askerlerini kendi mıntıklarından alırken, Yemen'deki 7. Ordu'nun nizamiye asker ihtiyacı 4. ve 5. Ordu mıntıklarından karşılanıyordu¹⁵. Anadolu'dan sevk edilen bu askerler Yemen'in iklimine uyum sağlayamadıklarından çeşitli hastalıklara yakalanıyorlar ve bu durum ise, çok sayıda zayiata sebep oluyordu¹⁶. Yemen'in bu özel durumu sebebiyle burada görev yapan subay ve erlere, diğer yerlerde görev yapanlarla kıyaslandığında, görev süreleri bakımından bir istisna sağlanmıştı. Buna göre, Yemen'de iki yıl görev yapan bir subay, üç yıl görev yapmış sayılacaktı. Aynı şekilde, sekiz ay görev yapan bir askerın süresi de bir yıl kabul edilecekti¹⁷.

Yemen'deki isyanlar sonraki tarihlerde de devam etti ve çeşitli askerî harekâtlar düzenlendi. İmam Hamidüddin liderliğindeki isyanlar sebebiyle 1891 ve 1897-1898 yıllarında Yemen'de büyük askerî harekâtlar düzenlendi. Bununla

¹¹ Yemen'deki bu isyanların genel sebepleri hakkında bkz. İhsan Süreyya Sırma, Osmanlı Devletinin Yıkılışında Yemen İsyanları, İstanbul 1994.

¹² Ömer Osman Umar, "Yemen Hakkında Ferid Paşa'nın Lâyihası", Fırat Üniversitesi Orta-Doğu Araştırmaları Dergisi, Temmuz 2003, c. I, sayı: 2, s. 90.

¹³ Rüşti Paşa, Ah O Yemen'dir (Yemen Haturatı), (haz. Faruk Yılmaz), Ankara 2004, s. 42.

¹⁴ Atıf Paşa, Yemen Tarihi, İstanbul 1326, II, s. 168.

¹⁵ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, III, s. 149.

¹⁶ Memduh Paşa, Yemen Islahatı ve Bazı Mütalaat, İstanbul 1325, s. 18.

¹⁷ Düstûr, I. Tertib, Ankara 1939, VI s. 408.

beraber bu tarihlerde nüfusu yaklaşık 4 milyon civarında olan¹⁸ Yemen’de tam kontrol hiçbir zaman sağlanamadı.

İmam Hamidüddin’in 1904 yılında ölümü üzerine yerine oğlu Yahya geçti. Yahya, imamlığa geçmesinden kısa bir süre sonra isyan etti ve isyan günden güne büyüdü. Yemen’deki şehirler birer birer onun eline geçmeye başladı. Daha sonra da vilayet merkezi San’a kuşatıldı. Şehirde yeterli asker ve yiyecek yoktu. Bu sırada Yemen valisi Tefik Bey ve 7. Ordu komutanı da Tefik Paşa idi¹⁹. Önce, Arif Hikmet Paşa komutasındaki Hicaz’dan sevk edilen üç buçuk taburluk bir kuvvet kuşatmayı yaparak San’a’ya girmeye muvaffak oldu ve yardım ulaştırdı²⁰.

Yardım ve kurtarma amacıyla Suriye’deki 5. Ordu mıntkasından nizamiye ve redif olmak üzere 24 taburun Yemen’e gönderilmesine karar verildi. Komutanlığa Ferik Rıza Paşa getirildi. Hazırlanan bu kuvvetlerin yeterli gelmeyeceği anlaşılınca Rumeli’den 8 taburun daha ilave edilmesi kararlaştırıldı²¹.

San’a’yı kuşatmadan kurtarmaya giden Rıza Paşa komutasındaki 12 taburluk kuvvetler yolda eşkıyanın baskınlarına maruz kaldılar. Yemen’e 5. Ordu mıntkasından sevk edilen bu Suriyeli askerler, hiçbir fayda sağlayamadıkları gibi, birtakım itaatsizliklerde de bulunuyorlardı²². Bunlar verilen emirleri yerine getirmiyorlar ve bir kısmı da firar ederek eşkıyaya katılıyorlardı. Menaha ile San’a yolundaki karakollarda görevli bazı Suriyeli askerler de eşkıya reisleriyle görüşüp, bundan sonra mecbur edilseler bile kendilerine karşı silah kullanmayacaklarını ifade ediyorlardı²³. Nitekim bunların erzak ve cephane kfilesini terk etmeleri yüzünden çok büyük miktarda malzeme asilerin eline geçti²⁴. Perişan durumdaki bu kuvvetler 29 Mart 1905 tarihinde güçlkle San’a’ya ulaştılar.

Artık kuşatma altındakiler için bir ümit kalmadığı gibi, yeni gelenlerle birlikte erzak sıkıntısı had safhaya ulaştı²⁵. Bunun üzerine şehirdekiler teslim

¹⁸ Memduh Paşa, Yemen Islahatı ve Bazı Mütalaat., s. 12.

¹⁹ Memduh Paşa, a.g.e., s. 5.

²⁰ Asaf Tanrıkut, Yemen Notları, Ankara 1985, s. 34.

²¹ Ahmet İzzet Paşa, Feryadım, İstanbul 1992, I, s. 26-27.

²² BOA, Y. PRK. ASK., 228/55; A. İzzet Paşa, a.g.e., s. 30-31.

²³ BOA, Yıldız Perakende Komisyonlar Maruzat Evrakı (Y. PRK. KOM.), 14/42.

²⁴ Memduh Paşa, a.g.e., s. 28; Atıf Paşa, a.g.e., s. 229.

²⁵ A. İzzet Paşa, a.g.e., s. 32.

olmak zorunda kaldılar. Taraflar arasında imzalanan teslim anlaşmasından²⁶ sonra San'a 20 Nisan 1905'te âsilerin eline geçti²⁷. Yapılan anlaşma gereği, şehirdeki bütün memurlar ve sadece 800'ü silahlı olmak üzere 11.000 asker kafileler halinde San'a'dan çıkarak Menaha'ya çekildiler. Devlete ait birçok eşyanın dışında, muhtelif çapta 56 top, 11.000 mermi, yeni silahlardan 16.000 tüfek ve 160 sandık fişek İmam Yahya'nın eline geçti²⁸. Maalesef bu silahlar daha sonra yine Türk askerlerine karşı kullanılacaktır.

Bu olaylar üzerine, gerek Müşir Rıza Paşa, gerek vali Tevfik Bey ve gerekse kumandan Ferik Tevfik Paşa azledilerek Vali ve Kumandanlığa Müşir Ahmed Feyzi Paşa tayin edildi ve Müşir Şakir Paşa da kendisinin yanına katıldı. Menaha şehri geçici olarak ordu ve vilayet merkezi yapıldı. Böyle bir ortamda bir yandan mevcut asker tekrar düzene konulmaya çalışılırken, bir yandan da Anadolu ve Rumeli'den yeni nizamiye askeri ve redif taburları Yemen'e sevk edilmeye başlandı. Yeni baştan 48 tabur ve 7. Ordu taburlarının tekrar canlandırılması için 20.000 er gönderilerek Yemen'deki genel kuvvet 114 tabura yükseltildi²⁹.

IV. Rize Livası'nın Yemen'e Sevkine Karar Verilmesi

Daha önce belirtildiği gibi, 4. Ordu mıntikasında yer alan Trabzon halkı Yemen'e yabancı değildi. Çünkü normal zamanlarda da 7. Ordu'nun nizamiye asker ihtiyacının bir kısmı 4. Ordu bölgesinden karşılanıyordu. Ancak şimdi, nizamiye askerlerinden ayrı olarak redif taburlarının Yemen'e sevkî söz konusuydu. II. Abdülhamid devrinde Yemen'de yapılan askerî harekâtlar sırasında 4. Ordu mıntikasından herhangi bir redif taburu sevk edilmemişti.

Trabzon, Polathane, Sürmene, Büyükliman, Rize, Mapavri, Of ve Atina taburlarından meydana gelen Rize Redif Livası'nı teşkil eden 8 taburun Yemen'e gönderilmesine 1905 yılı Nisan ayı başında, yani henüz San'a kuşatma altında iken, Askerî Komisyon'da karar verildi. Bu tarihlerde Suriye'den sevk edilmekte olan 24 redif taburundan başka, Rumeli'den redif ve nizamiye 28 tabur ile Isparta Redif Livası'nı teşkil eden 8 taburun silâhına alınması kararlaştırıldı. Belgelerde bu taburların sevk işlemlerinin Rize Livası ile birlikte yapıldığı ve sevk cetvellerinde ortak yer aldıkları görülmektedir. Yemen'e 4. Ordu'dan daha sonra da gerek nizamiye ve gerekse redif askeri gönderilecektir. Ancak burada dikkati çeken husus, Rize Livası'nın 4. Ordu mıntikasından gönderilen ilk birlik olmasıdır. Bu kararın alınmasında taburların

²⁶ Teslim anlaşmasının tam çevirisi için bkz: Murat Cebecioğlu, Mirlivâ Hasan Muhyiddin Paşa'nın Özel Defteri (Yemen, Irak ve Gilan Olayları) 1905-1912, İÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1996, s. 258-260.

²⁷ Memduh Paşa Yemen Islahatı ve Bazı Mütalaat, s. 35; A. Tanrıku, Yemen Notları, s. 40.

²⁸ Atıf Paşa, Yemen Tarihi, II, s. 244.

²⁹ A. İzzet Paşa, Feryadım, I, s. 37-38.

deniz kıyısında bulunmaları dolayısıyla hızlı bir şekilde Yemen'e yetiştirilebileceği düşüncesinin etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Askerî Komisyon tarafından hazırlanan 3 Nisan 1905 tarihli mazbatada Rize Redif Livası'nın sevkiyle ilgili şu kararların alındığı görülmektedir:

- 1- Silâhına alınacak taburların her biri 800 mevcutlu olacaktır.
- 2- Taburlar redif sınıfının ilk senesinden başlayarak cem' edilecektir.
- 3- Her tabur dairesinden tercihan katır olmak üzere, otuzar yük hayvanı tedarik edilmelidir.

4- 6.400 nefer 240 yük hayvanından meydana gelecek bu sekiz taburu nakletmek için Suriye sahillerindeki Hudeyde ve Sakarya vapurları ile icap eden diğer vapurlar Bahriye Nezareti tarafından tertip edilecektir.

5- Taburlar vapurlara bindirildikten sonra, Süveyş Kanalı'ndan asla ihtilat etmeksizin geçirilerek Hudeyde'ye nakledilecektir.

6- Taburlar için askeriye verilecek pusula gereğince ikişer aylık erzak ve birer aylık peksimet (kumanya) Trabzon vilayeti tarafından tedarik edilecek ve vapurlara yüklenerek birlikte Hudeyde'ye gönderilecektir.

7- Taburlar Hudeyde'ye ulaştıklarında Akka livası için daha önce gönderilmiş olan büyük çaplı mavzer silahları ve cephanesi dağıtılacaktır³⁰.

Askerî Komisyon'un bu kararları aynı gün Padişah iradesiyle onaylanarak uygulamaya konuldu³¹. Seraskerlik, sevk işleminin bir an önce yapılabilmesi için bir yandan askerî yetkililere gerekli emirleri verirken, diğer yandan mülkî yetkililere de gerekli emirlerin verilmesi için Babîâli'ye müracaatta bulundu³². Bunun üzerine Babîâli Trabzon vilayeti ile Dâhiliye ve Maliye Nezaretlerine tebligatla durumu bildirmişti³³.

Askerî Komisyon mazbatasında askeriye tarafından hazırlanacağı belirtilen taburlar için gerekli ikişer aylık erzak ve birer aylık peksimet (kumanya) ile vapur navlun miktarını gösteren pusula Seraskerlik tarafından hazırlanarak 4 Nisan 1905'te Sadarete takdim edildi. Pusulada nakliye masrafı toplamının 1.780.714 kuruş olarak hesaplandığı görülmektedir³⁴.

V. Sefer Hazırlıkları

Rize Livası'nın Yemen'e sevkine dair Padişah iradesi Seraskerlik vasıtasıyla Trabzon Redif Fırkası komutanı Ferik Ahmed Hamdi Paşa'ya bildirildikten sonra, taburların silâhına alınması çalışmalarına başlandı. Gerekli erzak ve yük hayvanlarının satın alınarak hazırlanması, mahallinde

³⁰ BOA, Y. PRK. ASK., 227/131.

³¹ BOA, İrade Hususi (İ. HUS.), 1323M/56.

³² BOA, Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO), 190615.

³³ BOA, BEO, 190660.

³⁴ BOA, BEO, 191074.

tedariki mümkün olan teçhizat eksikliklerinin tamamlanması ve taburlara gerekli meblağın ödenmesi Trabzon vilayetinin görevi olduğundan Fırka Komutanlığı, bu konuyla ilgili vilayete gerekli emrin verilmesi için Seraskerliğe başvurdu ve Seraskerlik de durumu Babıâli'ye bildirdi³⁵.

Fırka Komutanlığı'ndan valiliğe gönderilen tezkirede erzak ve kumanyadan başka subayların sefer ihtiyaçlarının karşılanması ve ailelerine bırakmak üzere 400.000 ve silâhına alınacak taburlar için 800.000 kuruşun verilmesi gerektiğinin ifade edilmesi üzerine, Trabzon valisi Reşad Paşa 6 Nisan 1905 'te Babıâli'ye bir telgraf gönderdi. Reşad Paşa, sarfı gereken paranın mühim bir yekûn teşkil ettiğini, bu meblağın ağnâm ve hayvânât-ı ehliyye varidatından istikraz suretiyle tedariki zarûrî ise de, Maliye Nezareti tarafından henüz Trabzon Defterdarlığı'na tebligat yapılmadığını, durumun acilliği ve önemi hasebiyle vilayete bağlı bazı mahallere ağnâm varidatı karşılık gösterilerek istikraz suretiyle para tedarik edilmesinin bildirildiğini ifade etmekte ve izin istemekteydi. Maliye Nezareti de valiliğin bu görüşünü uygun buldu³⁶.

12 Nisan 1905 tarihli bir askerî komisyon mazbatasından bu tarihte, Rize Livası'ndan yalnız bir taburun mevcudunu tamamladığı, diğerlerinin toplanması için gayret sarf edildiği, iki aylık erzakın ihalesinin yapıldığı ve yük hayvanlarının bir kısmının iki-üç tabura dağıtıldığı anlaşılmaktadır. Yine aynı belgede; subayların sefer masrafları ile her tabura verilmesi gereken 30'ar bin kuruştan³⁷ ayrı olarak iki aylık erzak, kumanya ve bir aylık kumanya ve yük katırlarının bedelinin bir buçuk milyon kuruşu bulduğu, bu paranın süratle ödenmesinin Trabzon Fırkası Kumandanlığı'ndan bildirildiği ifade edilmektedir³⁸.

Diğer yandan 13 Nisan 1905 tarihli bir tezkirede, Rize Livası taburlarının üç-dört gün zarfında tam mevcutla iskelelerinde harekete hazır olacaklarının tahmin olunduğu ifade edilmektedir³⁹. Buna rağmen aşağıda görüleceği üzere, taburlar bu tarihten yaklaşık bir ay sonra hareket edebileceklerdir.

1 Mayıs 1905 tarihli bir belgeden bu tarihte taburların ekseriyetle hazır buldukları, subayların sefer ihtiyaçlarını tamamlamaları ve ailelerinin idarelerinin temini için her tabura 15.000 kuruş verildiği anlaşılmaktadır. Ancak Trabzon Fırkası'nın bu miktarın yeterli olmayacağı ve her tabur için 15.000

³⁵ BOA, BEO, 190853.

³⁶ BOA, BEO, 191074.

³⁷ Bu otuzar bin kuruşun içinde taburların 1319 ve 1320 yıllarından kalan alacakları da vardır. Bkz: BOA, BEO, 191295.

³⁸ BOA, Y. PRK. KOM., 14/34.

³⁹ BOA, BEO, 191288.

kuruşa daha ihtiyaç duyulduğunu ifade etmesi üzerine, durum Maliye Nezaretine yazılmıştır⁴⁰.

Bir yandan sefer hazırlıkları yapılırken, bir yandan da 12 Nisan 1905 tarihinde Rize Redif Livası'na bağlı tabur kumandanlıklarına yeni tayinler yapıldı. Buna göre; Boş olan 27. Rize Redif Livası kumandanlığına mirlivalığa terfi ettirilerek 53. Redif Trabzon Alayı kumandanı Miralay Âgâh Bey, 53. Redif Trabzon Alayı kumandanlığına miralaylığa terfi ettirilerek nizamiye 28. Alay kaymakamı Mehmed Rıza Bey, boş olan 54. Redif Rize Alayı kumandanlığına kaymakamlığa terfi ettirilerek 52. Redif Alayı'nın 3. Gümüşhane Taburu binbaşısı Hüseyin Efendi, 54. Redif Rize Alayı 2. Mapavri Taburu'nun açık olan kumandanlığına binbaşılığa terfi ettirilerek Redif 62. Alayın 2. Hamidiye Taburu Kolağası Ali Şerif Efendi, 53. Redif Trabzon Alayı 4. Büyükliman Taburu'nun açık olan binbaşılığın terfi ettirilerek Redif 55. Alayın 3. Ünye Taburu Kolağası Ahmed Efendi, 54. Redif Rize Alayı 4. Atina Taburu'nun açık olan binbaşılığın terfi ettirilerek Nizamiye 25. Alayın 2. Taburu kolağası Osman Efendi⁴¹.

Taburların toplanmasına çalışılırken bazı kişiler bedel-i şahsî vermek için Trabzon valiliğine müracaatta bulundular. Durum Seraskerlik vasıtasıyla Babîâli'ye ve oradan da Sadarete iletildi. Neticede 19 Nisan 1905 tarihinde gerekli şartları taşıması kaydıyla, bunun uygun olduğuna dair irade çıktı⁴².

Taburların hazırlıkları devam ederken dikkat çekici bir olay meydana geldi. Osmanlı teb'asından 5 Rum Fırka Kumandanlığı'na müracaat ederek, Yemen'e sevk edilmek üzere silah altına alınan Trabzon Redif Taburu'na kayıt ve dahil edilmelerini istirham ettiler. Üstelik, eğer kendileri kabul edilirse, Rum cemaatinden 50-60 kişinin daha Yemen'e gitmelerine izin verilmesi istirhamına hazır olduklarını ifade ediyorlardı. Durum Trabzon vilayeti tarafından Dâhiliye Nezareti'ne ve oradan da Babîâli'ye bildirildi. Babîâli de 5 Mayıs 1905 tarihinde Seraskerliğe aktardı⁴³.

Rize Livası taburlarının nakliyatı için Rus kumpanyasına ait bir vapur 5.500 liraya kiralanmış, ancak sonradan bundan vazgeçilerek, bu vapurun Rumeli'den Hudeyde'ye sevk edilecek taburlar için kullanılması kararlaştırılmıştır⁴⁴. Rize Livası taburları için İdare-i Mahsusa'nın Taif, Abdülkadir, Mekke ve Hudeyde vapurları görevlendirildi⁴⁵.

⁴⁰ BOA, BEO, 192259.

⁴¹ BOA, İrade Askerî (İ. ASK.), 1323S/5.

⁴² BOA, İ. HUS., 1323S/46; BEO, 191444.

⁴³ BOA, BEO, 192656.

⁴⁴ BOA, Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y. MTV.), 273/119.

⁴⁵ BOA, Y. PRK. KOM., 14/39.

Taburlara verilmesi kararlaştırılan büyük çaplı mavzer tüfekleri ise, Hudeyde'ye indiklerinde dağıtılacaktır⁴⁶.

Tarihsiz olmakla birlikte, taburların harekete hazır oldukları bir sırada düzenlendiği anlaşılan bir sevk cetvelinde, Trabzon Taburu'nda 800 nefer ve 30 yük hayvanı görülmektedir⁴⁷.

VI. Yemen'e Yolculuk

Taburlar, silâh altına alınmalarına dair Padişah iradesinden yaklaşık bir ay sonra mahallerinden hareket etmeye başladılar. İlk olarak Büyükliman Taburu hareket etmiştir. Bu taburun Trabzon Fırkası Komutanı Ferik Hamdi Paşa'nın 4 Mayıs 1905 tarihli bir telgrafından gece saat üç sularında yola çıktığı anlaşılmaktadır. Subaylar dahil 824 mevcut ve 30 katırdan müteşekkil tabur, Padişah yaverlerinden Binbaşı Mehmed Faik ve Tüfengî Mülazım Aziz Beyler ile birlikte Taif Vapuru'yla Hudeyde'ye doğru hareket etmiştir. Telgrafta iki aylık erzak ile bir aylık kumanyalarının hazırlanarak vapura yüklendiği, subayların yol masrafları ve ailelerine gerekli paranın tamamen ödendiği de ifade edilmektedir⁴⁸.

Trabzon Redif Taburu, 16 Mayıs 1905 tarihinde gece saat üçte Hudeyde Vapuru'yla Trabzon'dan ayrıldı⁴⁹. Tabur vapura 809 mevcutla binmişti. Hudeyde Vapuru'nda ayrıca, 820 mevcutlu Polathane Taburu ve Sürmene Taburu'nun 400 mevcutlu iki bölüğü⁵⁰ de bulunmaktaydı. Dolayısıyla vapurdaki asker sayısı toplamı 2.029'dur. Vapurun sevkinden Kolağası Raşid Bey ve Tüfengî Şaban Efendi sorumlu idi. Diğer yandan, her tabur için 30'ar katır ile birer aylık kumanya ve ikişer aylık sefer erzakı yüklenmişti⁵¹.

Gemilerin İstanbul ve Çanakkale Boğazı'ndan sonra Ege ve Akdeniz'e açıldıkları ve Süveyş Kanalı üzerinden Yemen'deki Hudeyde limanına ulaştıkları anlaşılmaktadır. Trabzon'dan Hudeyde'ye kadar uzun vapur yolculuğu çok zor şartlar altında gerçekleşmiştir. Çünkü İdare-i Mahsusa'ya ait vapurların çoğu, yabancı vapur şirketlerinden satın alınmış eski vapurlardı.

⁴⁶ BOA, Yıldız Perakende Umum Vilayat Maruzat Evrakı (Y. PRK. UM.), 76/28. Yemen'e gönderilen taburlara dağıtılan bu büyük çaplı mavzer tüfekleri, askerlerin ilk kez kullandıkları silahlardı. Elllerinde bulunan Henri Martini veya küçük çaplı mavzer tüfeklerinden farklıydı. Bu silahlar taburlar ancak Hudeyde'ye indiklerinde ellerine verildiği için, askerler kullanmasını bilmedikleri silahlarla savaşmak zorunda kalmış ve bu da Yemen'deki zayıatın önemli sebeplerinden biri olmuştur. Bkz. A. İzzet Paşa, a.g.e., s. 27.

⁴⁷ BOA, Y.PRK.ASK., 228/32.

⁴⁸ BOA, Y. PRK. ASK., 228/69.

⁴⁹ BOA, BEO, 193323; 193327.

⁵⁰ Sürmene Taburu'nun diğer iki bölüğü 21 Mayıs 1905 (8 Mayıs 1321) tarihinde Abdülkadir Vapuru'na binmiştir. Bkz: BOA, BEO, 193419.

⁵¹ BOA, Y. PRK. ASK. 237/22.

Bunlar yük taşımak için yapılmış olduklarından, insan nakline çok uygun değildi. Hele, uzun bir sefer veya askerî birliklerin nakline hiç müsait değildi. Yük vapuru olduklarından ambarlara bölünmüşlerdi. Temiz hava tertibatı yoktu. Diğer yandan, vapurlarda 1.500-2.000 kişinin⁵² mataralarla su alacakları tertibat yapılmamıştı. Verilen kumanya peksimet, soğan ve zeytin gibi yiyeceklerden ibaret olduğundan su ihtiyacı daha da artmıştır⁵³. Vapurlara birbiri üzerine istif edilircesine bindirilen askerler uzun ve meşakkatli yolculuk sırasında sıcak yemek yemedikleri için zayıf düşüyorlardı. Aynı vapura askerlerin yanı sıra erzak ve hayvanlar da yükleniyordu. Vapurlardaki bu olumsuz şartlar birçok askerin daha Yemen'e ulaşmadan hastalanmasına ve ölümüne sebep oluyordu. Yolculuk süresince sıcak yemek yemeyen ve iklim değişikliği sebebiyle yorgun düşen, sağlığı bozulan askerler Hudeyde'ye indiklerinde de dinlenme ve sıcak yemek yeme imkânı bulamıyorlardı⁵⁴.

Diğer yandan, sevkıyat sebebiyle sürekli hareket halinde olan vapurlara gerekli bakım ve onarma fırsatı kalmıyordu. Nitekim Trabzon Taburu'nu taşıyan Hudeyde Vapuru, Hudeyde'den yeni gelmiş ve gelir gelmez tekrar yola çıkmıştı⁵⁵.

Buldukları yerlerden farklı tarihlerde ve farklı vapurlarla hareket eden Rize Livası'na bağlı taburlar, yine farklı tarihlerde Hudeyde'ye ulaştılar. Ancak, hangi taburun hangi tarihte vardığını gösteren bir cetvel hazırlanmadığı için, taburların deniz yolculuğunun ne zaman sona erdiğini ve Yemen'e hangi tarihte vardığını tam olarak söylemek zordur. Bununla birlikte, Ağustos ayı içinde İskenderun'dan yapılacak olan sevkıyatta yolculuğun yaklaşık 20 gün sürdüğü ve kumanyaların bir aylık hazırlandığı göz önüne alındığında, Rize taburlarının yolculuğunun bir ay civarında olduğu tahmin edilebilir.

VII. San'a'nın Geri Alınması

Rize Livası'nı teşkil eden 8 taburun hepsinin Yemen'deki faaliyetlerini tesbit etmek önemli bir konu olmakla birlikte, bu çalışmada sadece Trabzon Taburu üzerinde durulacaktır⁵⁶. Livanın silâhına alınmasına karar verildikten hemen sonra yapılan tayinler sırasında, 53. Trabzon Alayı Komutanlığı'ndan terfi ettirilerek adı geçen livanın komutanlığına tayin edilen Mirliya Yusuf Agâh Paşa, taburlarla birlikte Hudeyde'ye kadar gitmiş ancak, sonra geriye

⁵² Trabzon Taburu'nun bindiği Hudeyde Vapuru'na 2.029 askerin bindiği hatırlanmalıdır.

⁵³ Rüştü Paşa, Ah O Yemen'dir (Yemen Hatıratı), s. 18-19.

⁵⁴ Atıf Paşa, Yemen Tarihi, II, s. 241.

⁵⁵ BOA, BEO, 192661.

⁵⁶ Bunlardan Mapavri Taburu'nun Yemen'deki faaliyetleri ile ilgili bkz: Muhammet Safi-Murat Cebecioğlu, "Osmanlı'nın Mavi Berelileri: Yemen İllerinde Mapavri Taburu", Çayeli Kültür, Sanat ve Folklor Dergisi, Sayı: 1, Ekim 2002, Yıl: 7, s. 38-41.

dönmüştür⁵⁷. Taburların Yemen’de bulunduğu süre içerisinde 53. Trabzon Alayı komutanı Miralay Mehmed Rıza Bey ve Trabzon Taburu komutanı olarak da Binbaşı Osman Efendi görev yapmıştır⁵⁸.

Hudeyde’ye ulaşan taburlar, burada fazla bekletilmeden San’a’nın düşmesinden sonra karargâh haline getirilen Menaha’ya sevk edildiler. Bu arada, Rumeli’den sevk edilen nizamiye ve redif taburlarıyla Rize Redif Livası ile birlikte Anadolu’dan ilk olarak sevk edilen Isparta Livası’nı teşkil eden taburlar da peyderpey Yemen’e ulaştılar.

Rediflerin Yemen’de buldukları süre içerisinde burada iki büyük askerî harekât icra edilmiştir. Bunlardan biri, Yemen vilayetinin merkezi San’a şehrinin geri alınması ve diğeri de İmam Yahya’yı ve karargâhı olan Şehare’nin ele geçirilmesi amacıyla yapılmıştır. Bu harekâtlar hakkında çeşitli eserlerde bilgi bulunmakla birlikte, bu eserlerin çoğu, harekâtlardan genel olarak bahsetmekte ve tabur adı gibi ayrıntılara girmemektedir. Diğer taraftan, bu harekâtlarla ilgili arşiv vesikalarına dayalı kapsamlı bir çalışma da henüz mevcut değildir. Bu yüzden harekâtlar sırasında redif taburlarının faaliyetlerini tam olarak ortaya koymak zor görünmektedir. Bununla birlikte, harekâtlar sırasında Yemen’de bulunan subaylardan biri olan Mirliva Hasan Muhyiddin Paşa, her iki harekâtı da gün gün anlattığı için çok önemli bilgiler vermektedir.

Harekâtlardan birincisi, 15 Temmuz 1906 tarihinde başlayıp, Ağustos ayı sonunda yaklaşık bir buçuk ay süren ve San’a şehrinin tekrar geri alınmasıyla sonuçlanan harekâttir. Ancak, Muhyiddin Paşa’nın yukarıda bahsedilen eserinde San’a Harekâtı ile ilgili kısımda Rize Livası’ndan sadece Of ve Büyükliman taburlarının adı geçmekte, buna karşılık, livayı teşkil eden diğer altı taburun adı hiç geçmemektedir. Harekât hakkında bilgi veren Atıf Paşa’nın eserinde de aynı durum sözkonusudur, yani sadece Of ve Büyükliman taburlarının adı zikredilmektedir.

Hatırlanacağı üzere, Büyükliman Taburu yola ilk çıkan (4 Mayıs 1905) ve dolayısıyla da Hudeyde’ye ilk ulaşan taburdur. Diğerleri peyderpey yola çıkmışlardır. Trabzon Taburu’nun hareket tarihi ise 16 Mayıs 1905’tir. Deniz yolculuğunun bir ay sürdüğü farz edilse bile, bütün taburların 15 Temmuz’da başlayan bu harekâta yetişmiş olması gerekir. Kaldı ki, eserlerde adı geçen Of Taburu 21 Mayıs 1905 tarihinde, yani Trabzon Taburu’nun hareketinden 5 gün sonra yola çıkmıştır⁵⁹. San’a Harekâtı’nda Of Taburu’nun adı geçtiğine göre, Trabzon ile birlikte diğer altı taburun da San’a şehrinin geri alınmasında rol oynamış olması gerekir. İsimleri geçmeyen bu altı taburun Menaha’da bırakıldıkları veya Yemen’de başka bir yerde görevlendirildikleri akla gelmekle

⁵⁷ Murat Cebecioğlu, Mirlivâ Hasan Muhyiddin Paşa’nın Özel Defteri 1905-1912, s. 47. Muhyiddin Paşa bu esere “Defter-i Mahsûs” adını vermektedir.

⁵⁸ a.g.e., s. 41.

⁵⁹ BOA, BEO, 193419.

birlikte, her tabura ihtiyaç duyulduğu ve önceliğin San'a'ya verildiği bir zamanda kuvvetlerin parçalanması anlamına gelebilecek böyle bir olay zayıf bir ihtimal olarak görülmektedir. Harekâta katılmış olsun veya olmasın, bu sırada Trabzon Taburu'nun Yemen'de olduğu muhakkaktır.

VIII. Şehare Harekâtında Trabzon Redif Taburu

A. Harekâta Karar Verilmesi

San'a'nın tekrar ele geçirilmesinden on beş gün sonra, 15 Eylül 1905'te Yemen Kuvvetleri Umum Kumandanı Müşir Ahmed Feyzi Paşa 8 taburu yanına alarak Amran, Kevkeban ve Hacce kazalarındaki eşkıya üzerine yürüdü. Buraların yanısıra, Zeydiye tarafı da Mirliva Yusuf Paşa tarafından ele geçirildi. Eşkıyanın önemli merkezlerinden Zafir Kalesi'nin zabtı ise, özellikle İstanbul'da, İmam Yahya'nın kısa süre içinde yakalanabileceği yönünde bir ümidin doğmasına yol açtı. Bunun üzerine Müşir Feyzi Paşa'ya İmam'ın 20 gün içinde ele geçirilmesi, aksi takdirde mes'ul tutulacağına dair bir emir geldi. Emri alan Feyzi Paşa, gerekli hazırlıkları yapmak üzere Sana'ya geri döndü⁶⁰. Bu olaylar sırasında tabur adı zikredilmediği için, Trabzon Taburu'nun katılıp katılmadığını söylemek zordur.

İmam Yahya, Müşir Feyzi Paşa komutasındaki kuvvetlerin San'a'ya yaklaşması üzerine buradan ayrılmış ve karargâhı olan Şehare'ye sığınmıştı. San'a-Şehare yolu çok sarp dağlardan, derin vadilerden geçen tehlikeli bir yoldu. Arapların Şeharetü'l-emir dedikleri İmam'ın meşhur kalesi dik ve yüksek bir dağın üstündeki platoya kurulmuş sağlam yapılı taş binalar kütesiydi. Dağın eteğine varıldıktan sonra, buraya virajlı dar bir yoldan çıkılabiliyordu. Birden dimdik ve dümdüz olarak 800 metre kadar yükselen bu dağın heybetli bir duruşu ve görünüşü vardı. Şehare, denizden 3.000 metre kadar yüksek ve düz kenarlı dağın üstündeki düzlüğe kurulmuş, etrafı ayrıca bir sur ile çevrilmiş bir merkezdi. Dolayısıyla hem yol güzergâhı ve hem de Şehare, âsîler için son derece müsait yerlerdi⁶¹.

Ahmet İzzet Paşa, Feyzi Paşa'nın elindeki 114 taburluk bu büyük orduyu şuraya buraya dağıttığı için Şehare Harekâtı'na yetersiz bir kuvvetle başladığını ifade etmektedir⁶². Feyzi Paşa, harekâtın başlamasından çok kısa bir süre önce, Şehare taraflarına yapılacak harekât için çok sayıda kuvvete ihtiyaç olmadığı, bundan sonra geride kalan redif bakayasının Yemen'e gönderilmemesi ve 5. Ordu redif livalarının terhis edilerek hemen memleketlerine iadeleri için vapurlar gönderilmesi ifadeleriyle Seraskerliğe 17

⁶⁰ San'a'nın zabtından, Şehare Harekâtı'na kadar olan olaylarla ilgili bkz: BOA, Y. PRK. ASK., 232/88; 233/60; Atif Paşa, Feryadım, II, s. 254-261.

⁶¹ A. Tanrıku, a.g.e., s. 40-41.

⁶² A. İzzet Paşa, Feryadım, I, s. 39.

Ekim 1905 tarihli bir telgraf gönderdi⁶³. Bunun üzerine, 5. Ordu'ya mensup Beyrut, Trablusşam ve Kudüs redif livalarına mensup 14 taburun memleketlerine iadelerine dair Padişah iradesi çıktı⁶⁴. Şüphesiz Şehare Harekâtı öncesinde bu 14 taburun terhisinde, Suriyeli askerlerin daha önce belirttiğimiz uygunsuz davranışları dolayısıyla harekâta problem olabilecekleri düşüncesi etkili olmuştur. Nitekim Feyzi Paşa 8 Kasım 1905 tarihli bir başka telgrafında, Şehare ve çevresinin bir buçuk veya en fazla iki ayda ele geçirilebileceğini, rediflerin uzun müddet Yemen'de kalmasının caiz olmayacağını ancak, 7. Ordu'nun daimî kuvvetine bir nizamiye fırkası, üç ester-süvâr taburu ilave edilmedikçe ve taburların mevcudu altışar yüze çıkarılmadıkça rediflerin hepsinin iadesinin mümkün olmadığını ifade etmektedir⁶⁵.

B. San'a'dan Hareket

Bir an önce İmam Yahya'yı ele geçirmek isteyen Müşir Ahmed Feyzi Paşa, 1905 Ekim ayı sonlarında, gidiş ve dönüş dahil olmak üzere yaklaşık iki buçuk ay sürecek olan Şehare Harekâtı'na başladı. Feyzi Paşa emrindeki kuvvetlerle birlikte 28 Ekim 1905 Cumartesi günü San'a'dan ayrılarak Amran'a doğru hareket etti⁶⁶ ve geceyi Çırpan'da geçirdikten sonra ertesi günü Amran'a vardı⁶⁷.

30 Ekim tarihli bir cetvelde Trabzon Taburu'nun da Amran'da bulunduğu görülmektedir. Cetvelde Trabzon Taburu'nun mevcudu 575 neferdir⁶⁸. Yine aynı tarihli bir başka jurnalde ise, 10 subay ve 575 nefer olmak üzere toplam mevcut 585'tir. Taburda 575 mavzer tüfeği, 8'i ihtiyat olmak üzere toplam 108 sandık cephane vardır⁶⁹. Bununla birlikte, Yemen'deki bütün kuvvetleri gösteren tarihsiz bir başka cetvelde taburun mevcudu 738'dir ve Kati' mevkiinde görülmektedir⁷⁰. Tabur Trabzon'dan 809 mevcutla vapura bindiğine göre, tarihsiz cetvelde 69 ve Amran'daki cetvelde 224 eksik bulunmaktadır. Şüphesiz taburdaki bu eksilme son derece önemlidir. Ölüm, hastalık, firar, taburun bir kısmının başka bir yerde görevlendirilmesi gibi ihtimaller akla

⁶³ BOA, Y. PRK. ASK., 133/73.

⁶⁴ BOA, İ. HUS., 1323Ş/88; 1323N/25.

⁶⁵ BOA, Y. PRK. ASK., 134/31.

⁶⁶ M. Cebecioğlu Mirlivâ Hasan Muhyiddin Paşa'nın Özel Defteri 1905-1912., s. 25.

⁶⁷ BOA, Y. MTV., 280/15; M. Cebecioğlu, a.g.e., s. 25.

⁶⁸ M. Cebecioğlu, a.g.e., s. 113.

⁶⁹ a.g.e., s. 115.

⁷⁰ a.g.e., s. 47.

gelmekle birlikte, bu eksilmenin hangi sebepten kaynaklandığını tam olarak açıklayabilmek zor görünmektedir.

Feyzi Paşa emrindeki kuvvetler, eşkıya ile çarpışa çarpışa, önlerindeki köy ve kasabaları ele geçirerek ilerlemeye devam ediyorlardı. 2 Kasım 1905'te Hamır kasabası ele geçirildi⁷¹. Trabzon Taburu 8 Kasım'da Hamır'da görülmektedir. Taburun buradaki mevcudu, 10 subay ve 517 nefer olmak üzere toplam 527'dir. Ayrıca taburda 30 yük hayvanı, 27 çadır, 10 kazma, 10 kürek bulunmaktadır⁷². Bu durumda Amran'daki mevcuda göre 58 kişilik bir azalma olmuştur. 15 Kasım'a kadar Hamır'da kalan tabur, bu tarihte Akira'ya doğru hareket eden kuvvetler arasındadır. Aynı gün Akira'dan geçilerek altına karargâh kuruldu⁷³.

16 Kasım'da Akira'dan hareketle Vâdi'a'dan geçildi ve yakındaki sivri tepede küçük bir harpten sonra Cenîd'e ulaşıldı. Gece orada geçirildi. 17 Kasım'da Cenîd'den hareket eden kuvvetler, doğu ve kuzeydeki tepelerde akşama kadar küçük çaplı çatışmalarda bulundular. Daha sonra Hicru'l-gurâb'dan geçilerek Mesheli köyünde ordugâh kuruldu. Bu köyün doğu ve batısındaki tepeler harple ele geçirildi. Bu çatışmalarda 8 asker yaralandı. 18 Kasım'da Mes'ûdü'l-bârek'in burçlarıyla Hicru'l-gurâb'ın kuzeybatısındaki tepeleri işgal etmek üzere harekete geçildi. Fakat Trabzon ve Mapavri taburlarına ait karakollar arasına giren eşkıya ordugâha şiddetli ateşe başlayınca Müşir Feyzi Paşa yönünü doğuya doğru değiştirmek zorunda kaldı. Akşama kadar çatışmalar sonunda, saat onda eşkıya kırmızı tepelerden püskürtülerek karargâha dönüldü. 19 Kasım'da gece Ferik Yusuf Paşa kolundan top sesleri duyulduğu için, onunla birleşmek üzere o tarafa doğru bir keşif harekâtı yapıldı. Keşfe katılan üç taburdan biri de Trabzon Taburu'ydu. Gece Sûku's-selâs'ta geçirildi⁷⁴.

C. Şehare Vadisindeki Savaşlarda Trabzon Taburu

21 Kasım 1905'te Muhyiddin Paşa, Trabzon Taburuyla bir dağ topunu alarak Gurban tarafından gelmekte olan Mirliva Said Paşa kuvvetine yardım etmek üzere Sûku's-selâs'tan hareket etti. Yolda Hurâbe denilen burca 20 kişi karakol konuldu ve saat on birde Said Paşa kuvvetleriyle birleşildikten sonra Hicru'l-gurâb'a yakın bir yerde konaklandı. Şehare'deki eşkıya ile top muharebeleri de aynı gün başladı.

22 Kasım sabahı kaynakta adı belirtilmeyen bir yerdeki Trabzon Taburu'nun karakolları Zile Taburu'nun iki bölüğüyle değiştirildi. Daha sonra

⁷¹ BOA, Y. PRK., ASK., 234/19.

⁷² M. Cebecioğlu, a.g.e., s. 116.

⁷³ a.g.e., s. 26.

⁷⁴ M. Cebecioğlu, Mirlivâ Hasan Muhyiddin Paşa'nın Özel Defteri 1905-1912, s. 27.

Trabzon Taburu'nun yine kaynakta adı belirtilmeyen bir yere giden ve burayı işgal eden kuvvetler arasında bulunduğu görülmektedir. Ancak, gönderilen karakollar henüz mahallerine varmadan, eşkıya cebellerden ateşe başlayınca bu cebeller muharebeyle zapt edildi. Bu çatışmada iki asker şehit oldu ve iki asker yaralandı. Ertesi gün de burada ikamet edildi⁷⁵.

26 Kasım 'da Muhyiddin Paşa, Trabzon ve Rize taburlarıyla iki dağ topunu alarak, Razî ve Zirve'ye taarruz edecek kolun harekâtını kolaylaştırmak için Şehare'den ayrılan siyah cebelin doğusuna doğru hareket etti. Ovadaki el-Gaşâyir ve cebeldeki kaynakta adı verilmeyen bir köyden geçilerek, toplar askerin omzunda, cebele çıkıldı. 2.250 metreden Miralay Re'fet Bey'in taarruz ettiği tepe ve eşkıya üzerine top ateşi açıldı. Gece su olmayan bu cebelde kalındı. Re'fet Bey kolu gece de harbe devam etti. 27 Kasım sabahı ovaya döndü ve el-Gaşâyir köyünde gecelendi. Trabzon Taburu'nun ertesi gün de burada kaldığı görülmektedir⁷⁶.

29 Kasım günü Muhiddin Paşa emrinde olarak el-Gaşâyir'den hareket eden Trabzon Taburu, iki dağ topuyla karargâh olan Hartum'a geldi⁷⁷. Hartum'da iken taburun toplam mevcudu 11 subay ve 551 nefer olmak üzere 562'dir⁷⁸. Yani Amran'daki mevcuttan (585) 23 kişilik bir azalma, buna karşılık Hamır'daki mevcuttan (527) 35 kişilik bir artış söz konusudur. Bu durumda aradaki şehit asker sayısını tam olarak tesbit etmek mümkün değildir.

1 Aralık 1905 günü yine Hartum'da ikamet edildi ve daha önce yol üstündeki burca konulan Trabzon Taburu'ndan 20 kişilik karakola 10 günlük darıya benzeyen bir cins tahıl olan dura ve üç günlük et gönderildi⁷⁹. El-Gaşâyir köyünün kuzey tarafındaki tepelerden ateş eden eşkıyaya karşılık verilmişse de vaktin geç olmasından ne olduğu anlaşılamamıştır. Sabah Şehare'nin kapı tarafındaki burçlarında harp devam etmiştir. 2 Aralık günü el-Gaşâyir köyü altındaki top ateşini araştırmak için Kolağası Tal'at Efendi kumandasıyla Trabzon'dan iki bölük sevk olundu ve bu ateşin erzak vermekten dönen Trabzon bölüğüne olduğu anlaşılmıştır.

4 Aralık sabahı ordugâhı Şehare'nin altındaki Sûku's-selâs'a nakletmek için Hartum'dan hareket edildi⁸⁰. Yoldaki burçta karakol olarak bırakılan Trabzon Taburu'na ait askerlerin Mirliwa Muhyiddin Paşa tarafından alındığı

⁷⁵ a.g.e., s. 28.

⁷⁶ a.g.e., s. 29.

⁷⁷ a.g.e., s. 29, 91.

⁷⁸ a.g.e., s. 30.

⁷⁹ M. Cebecioğlu, A.g.e.s. 30, 93.

⁸⁰ a.g.e., s. 30.

anlaşılmaktadır⁸¹. Karargâhın Hartum'dan Sûku's-selâs'e çekilmesi sırasında meydana gelen muharebede Trabzon Taburu'ndan 6 asker şehit oldu ve 1 asker yaralandı. Biri yüzbaşı olmak üzere, toplam 15 kişi de mevcut değildi yani akıbeti bilinmiyordu⁸².

Şehare muharebeleri devam ederken bir ara Müşir Feyzi Paşa çok zor duruma düştü ve eşkiya tarafından sıkıştırıldı⁸³. 5 Aralık tarihinde zor duruma düşen ve el-Ecram köyüne sığınan Feyzi Paşa'yı kurtarmak amacıyla gönderilen birlikler arasında Trabzon askerleri de bulunmaktadır. Feyzi Paşa'nın el-Ecram'dan Sûku's-selâs'e çekilmesini kolaylaştırmak ve doğu tarafını emniyete almak için Miralay Rıza Bey (53. Trabzon Redif Alayı Kumandanı) Trabzon Taburu ve Zile'nin iki bölüğü ve bir dağ topuyla hareket ettirildi. Bu kuvvetler, kaynakta adı belirtilmeyen bir köyü gece ele geçirdikten sonra, ertesi gün harekâta devam ederek yüksek tepeyi de ele geçirdi. Böylece Feyzi Paşa, kuşatmadan kurtuldu ve Sûku's-selâs'e döndü.

7 Aralık 1905'te Miralay Rıza Bey Mağribe köyünü ele geçirdi⁸⁴. Bu kuvvetler içinde Trabzon Taburu'nun da yer almış olması muhtemeldir.

12 Aralık'ta Trabzon Taburu, Tercan Taburu ile birlikte adı belirtilmeyen bir yerdedir. Bu sırada eşkiya, Müşir Feyzi Paşa'nın bulunduğu Masna'a üzerine birkaç defa taarruz gösterdi. Sevk edilen askerlerin Habur'a doğru ric'at etmesi üzerine, Feyzi Paşa da mecburen Masna'a'yı terk ederek Habur'a geldi⁸⁵. 13 Aralık tarihinde Trabzon Taburu da Habur'dadır. Aynı tarihli bir cetvele göre, burada iken taburun mevcudu 250 sağlam, 124 hasta, 38 yaralı nefer ve 1 yaralı subay olmak üzere toplam 413'tür. Ancak bu cetvelde 1 yaralı dışındaki diğer subayların sayısı gösterilmemiştir. Önceki cetvelleri göz önüne alarak subay sayısını 10 olarak eklediğimizde 423 sayısı elde edilir. Halbuki bir önceki, yani Hartum'daki mevcut 562 idi. Bu durumda 139 kişilik bir azalmanın olduğu görülür. Diğer yandan hangi sebepten olursa olsun, taburun Trabzon'dan yola çıktığı andan bu ana kadar 386 kişilik bir azalma söz konusudur. Aynı cetvelde hayvan sayısı ise, 12'si sağlam ve 6'sı çürük olmak üzere toplam 18'dir⁸⁶.

15 Aralık'ta Medabir medinesini zabteden kuvvetler arasında Trabzon Taburu da bulunmaktaydı. 17 Aralık'ta Ramadiye ve dağlarda bulunan köyler

⁸¹ a.g.e., s. 97.

⁸² a.g.e., s. 120.

⁸³ A. İzzet Paşa Feryadım, I, s. 39. Atıf Paşa, Yemen Tarihi, II, s. 265-266.

⁸⁴ M. Cebecioğlu, a.g.e., s. 31.

⁸⁵ a.g.e., s. 33.

⁸⁶ M. Cebecioğlu, Mirlivâ Hasan Muhyiddin Paşa'nın Özel Defteri 1905-1912, s. 123.

üzerine hareket edildi. Harekâta Trabzon Taburu'nun da yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu muharebelerde eşkıya çok sayıda kayıp vermiştir⁸⁷.

18 Aralık gece saat ikide Miralay Şükrü Bey Trabzon, Hozat ve Rize taburlarını alarak Habur'a ric'at etti⁸⁸. Daha sonra buradaki kuvvetler Medabir'e gittiler. 19 Aralık'ta Medabir'de iken eşkıyanın saldırıları yoğunlaştı. Manevî kuvveti bozulan asker yerleştiği burçları terkederek ric'ate başladı ve vadiye indi. Asker tekrar düzene konulduktan sonra Sûde'ye ulaşıldı⁸⁹. 20 Aralık'ta Sûde'de ikamet edildi. Burada iken Erkân-ı Harb Vehib Bey komutasında Trabzon'dan iki bölük ile 40-50 yük hayvanı yaralı ve eşya taşımak üzere geriye döndürüldü⁹⁰.

22 Aralık tarihinde Ferik Yusuf Paşa, Trabzon, Mapavri ve Rize taburlarıyla el-Gâran'a doğru hareket etmiştir. Sûde'nin Şehare tarafına yönelindiği sırada sağ taraf hizasındaki yüksek köye eşkıya geldiği haber alınarak o tarafta bulunan yük hayvanları ve asker diğer tarafa alındı. Eşkıya bunu ric'at zannederek şiddetli taarruza başladı ise de, karşılık verilmesi üzerine geri çekildi⁹¹.

D. San'a'ya Dönüş

Feyzi Paşa'nın durumu İstanbul'a iletmesi ve meselenin halledilebilmesi için bir nizamiye fırkası gönderilmesi gerektiğini ifade etmesi üzerine, konu Askerî Komisyon'da ele alındı. Neticede, Şehare tarafının askerî harekât icra edilmemiş hariç mahaller olduğu ve 7. Ordu'nun durumu istenilen seviyeye geldiğinde idare harici yerlere doğru ilerlenmesinin uygun olacağı ve şimdilik daha fazla ileriye gidilmesinden vazgeçilerek eskiden beri kontrol altında tutulan yerlerin muhafazasıyla meşgul olunmasının uygun olacağına kararı verildi⁹². Şehare'nin ve İmam Yahya'nın ele geçirilmesinin mümkün olmadığını anlaşılması ve San'a taraflarında İmam taraftarlarının ordunun hezimete uğrayıp, Feyzi Paşa'nın öldürüldüğü şeklinde yaydıkları söylentiler üzerine, Mabeyn'den Müşir Feyzi Paşa'ya hemen San'a'ya dönmesi emri verildi⁹³.

Dönüş yolculuğunda Trabzon Taburu önce, 24 Aralık 1905 tarihinde Ferik Yusuf Paşa'nın emrinde görülmektedir. Yusuf Paşa Trabzon, Rize ve

⁸⁷ a.g.e., s. 33.

⁸⁸ a.g.e., s. 33, 110.

⁸⁹ a.g.e., s. 34.

⁹⁰ a.g.e., s. 34-35.

⁹¹ a.g.e., s. 35.

⁹² BOA, Y. MTV., 282/21.

⁹³ Atıf Paşa, Yemen Tarihi, II, s. 269-270.

Refahiye taburlarıyla Beytü'l-hârisî'ye hareket etti ve daha önce buraya gelen kuvvetlerle birleşerek dönüş yolunun emniyetini sağladı⁹⁴.

25 Aralık'ta Ferik Yusuf Paşa Beytü'l-hârisî'den üç taburla dönerek yol üzerinde ve vadinin sol tarafındaki köyleri işgal etti. Yusuf Paşa'nın ric'atında Kaymakam Nuri Bey ile Kolağası Nuri Efendi ve birkaç asker kaybolmuş veyahut geride kalarak şehit olmuşlardır. 28 Aralık tarihine kadar Beytü'l-hârisî'de konaklandı. Bu sırada Trabzon Taburu'nun bir bölüğünün burada ve diğerlerinin karakollarda olduğu görülmektedir. 29 Aralık'ta bir kısım kuvvet Beytü'l-hârisî'de bırakılarak Lûmî'ye ulaşıldı⁹⁵.

30 Aralık'ta Cerâf'ta mahsur kalan kuvvetleri kurtarmak için Lûmî'den hareket edildi. Sünneteyn'de eşkıya olduğu haberi alınmasıyla oraya taarruz edilerek şiddetli bir muharebeden sonra ele geçirildi. Cerâf'a giden Ferik Yusuf Paşa komutasındaki kuvvetler arasında Trabzon Taburu da vardı. Cerâf'takilerle birleşildikten sonra Sünneteyn'e gelindi. 3 Ocak 1906'da diğer kuvvetler Sünneteyn'den ayrılırken, Miralay Rıza Bey kumandasında içinde Trabzon Taburu'nun da bulunduğu dört taburluk kuvvet burada bırakıldı. 5 Ocak'ta Yusuf Paşa, Sünneteyn'deki kuvveti çekmek üzere hareket etti. Ancak eşkıyanın takip etmesi üzerine kaynakta adı belirtilmeyen bir köye çekilebildi. Eşkıya Azer köyüne de taarruz ettiyse de püskürtüldü. Gece Madarat'ta geçirildi⁹⁶.

6 Ocak 1906'da bir taraftan ağırlıklar Yeşî'a'ya sevk edilirken, diğer taraftan da, eşkıyanın Benî Abd'ın doğu tarafındaki köyün üzerine gelmekte olduğu ve taarruz kolunun sağ tarafını tehdit edeceği anlaşılınca Erkân-ı Harb Binbaşısı Re'fet Bey kumandasıyla bir kısım kuvvet o tarafa sevk edildi. Trabzon ve Zile taburları sol taraftan ve 49. Alay 4. Tabur ortadan ve 55. Alay 3. Tabur sağ taraftan taarruz etmişlerdir. Bu muharebede özellikle Re'fet Bey kumandasındaki kuvvetler içinde yer alan Büyükliman Taburunda büyük kayıp verildi. Büyükliman Binbaşısı Ahmed Efendi yaralandı. Askerin ric'at etmeye başlaması üzerine, Yeşî'a'ya dönüldü⁹⁷.

Dönüş sırasında bazı taburlar Yeşî'a, Lûmî ve Beytü'l-hârisî mevkilerinde bırakıldı. Trabzon Taburu ise Yeşî'a'da bırakılan kuvvetler içindeydi⁹⁸. Feyzi Paşa, nihayet 10 Ocak 1906 tarihinde San'a'ya döndü⁹⁹.

28 Ekim 1905'te başlayıp, 10 Ocak 1906 tarihinde tekrar San'a'ya dönülmesi ile noktalanmış Şehare Harekâtı'ndan hiçbir sonuç elde edilememiştir. Ne İmam Yahya ne de onun merkezi Şehare ele geçirilemediği gibi, eşkıya

⁹⁴ M. Cebecioğlu, Mirlivâ Hasan Muhyiddin Paşa'nın Özel Defteri 1905-1912, s. 35.

⁹⁵ a.g.e., s. 35-36.

⁹⁶ a.g.e., s. 37.

⁹⁷ a.g.e., s. 37-38.

⁹⁸ M. Cebecioğlu, Mirlivâ Hasan Muhyiddin Paşa'nın Özel Defteri 1905-1912, s. 39.

⁹⁹ a.g.e., s. 38.

açısından da büyük moral olmuştur. Hepsinden önemlisi de bu harekât sırasında meydana gelen can kaybıdır.

Trabzon Taburu'nun içinde yer aldığı Rize Livası'nın genel olarak, Yemen'de çok başarılı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Asaf Tanrıkut'un naklettiği, ve Binbaşı Hasan Bey'e Yemen'den yazan Yüzbaşı Sami Sabit Bey, Yemen'le ilgili çok önemli bilgiler veren uzun mektubunda, Yemen'deki askerî harekâta en fazla hangi kıtaattan istifade edildiği sorusuna “*en fazla yorulan ve en fazla iş gören Rize Livası ve mevcutları 300-400 raddesinde bulunan Yemen Taburları'dır*” cevabını vermektedir¹⁰⁰. Diğer yandan, Trabzon Redif Taburu Komutanı Binbaşı Osman Efendi'nin rütbesi Yemen'deki başarısından dolayı kaymakamlığa yükseltildiği gibi¹⁰¹, 53. Trabzon Alayı Komutanı Miralay Mehmed Rıza Bey'e 26 Eylül 1906 tarihinde üçüncü rütbeden Osmanî nişanı verilmiştir¹⁰².

IX. Rediflerin İsyanı ve Trabzon Taburu

1906 yılı Mayıs ayında, Yemen'de rediflerin başlattığı önemli bir olay meydana geldi. Askerlik süreleri uzayan, kötü idare ve yetersiz beslenme ile hayatları tehlikede olan redifler ayaklandı¹⁰³. Terhis edilmelerini isteyen bazı redif taburları buldukları mevkileri terk ederek San'a'ya geldiler. Çadırlar kurup, subaylarını tevkif ettikleri gibi, Amran taraflarında bulunan rediflere de haber göndererek kendilerine katılmalarını istediler. Onların da bu olaya iştirak ederek San'a'ya gelmesi üzerine, isyan eden redif taburlarının sayısı 20'ye yükseldi.

Yapılan nasihat ve telkinlerin faydası olmadı. Rediflerin harekete geçmesi üzerine, nizamiye kuvvetlerine uzaktan ateş emri verildi. Ateş sırasında iki asker yaralandı ve bir asker öldü. Neticede, gerek yapılan nasihatlerin ve gerekse açılan ateşin korkusuyla redifler pişman olarak kışlaya girdiler. Elleriindeki silahlar alınarak çavuşları tevkif edildi¹⁰⁴. İstanbul'da ise taburların terhislerinin uygun olmadığı şeklinde bir Padişah iradesi çıktı ve bu irade taburlara tebliğ edildi. Bunun üzerine redifler terhis talebinden vazgeçtiler¹⁰⁵.

Bu olaya Rize Livası'nı teşkil eden taburların da katıldığı anlaşılmaktadır. Elimizdeki belgelerde, Trabzon, Mapavri, Büyükliman ve Sürmene taburlarının adı geçmektedir. Bu taburlar buldukları mevkileri terk ederek San'a'ya gelmişler, ancak yapılan nasihatler üzerine tekrar görev yerlerine

¹⁰⁰ A. Tanrıkut, Yemen Notları, s. 36.

¹⁰¹ M. Cebecioğlu, a.g.e., s. 41.

¹⁰² BOA, İrade Taltifat (İ. TAL.), 1324Ş/20.

¹⁰³ A. İzzet Paşa, Feryadım, I, s. 39.

¹⁰⁴ Atif Paşa, Yemen Tarihi, II, s. 271-272.

¹⁰⁵ BOA, Y. MTV., 287/72.

dönmüşlerdir¹⁰⁶. Rediflerin bu isyanı bastırılmış olmakla birlikte, Yemen halkına kötü örnek olmuş ve çeşitli yerlerde yeniden karışıklıklar çıkmasına sebep olmuştur¹⁰⁷.

X. Yemen'den Dönüş

Rediflerin isyanından üç ay sonra, Yemen'deki redif taburları kısım kısım terhis edilerek, vapurlara binecekleri Hudeyde'ye gönderilmeye başlandı. Ancak, vapur bulunmadığı için bazı taburlar çok uzun süre burada beklemek zorunda kaldılar. Bu süre zarfında birçok sıkıntı ile karşılaştılar. Diğer taraftan bazı uygunsuz davranışlarda da bulundular¹⁰⁸. Redif taburlarının yerine yeni nizamiye askerleri gönderildikçe, rediflerin terhis işlemi devam etti. Ancak artık bunlara tabur denilemezdi. Çünkü 800-900 mevcutla gelen bazı redif taburları 50'den daha az mevcutla dönüş vapurlarına bindiler¹⁰⁹.

Rize Livası'nın tam olarak ne zaman terhis edildiği, Hudeyde'ye ne zaman geldiği, burada ne kadar beklediği, kaç mevcutla vapura bindiği ve yolculuğun ne kadar sürdüğüne dair elimizde belge mevcut değildir. Bununla birlikte taburların 1907 yılı Ocak ayında İskenderun'a inmeye başladıkları görülmektedir. Bu durumda Rize taburlarının Yemen'de yaklaşık bir buçuk yıl kaldığını söylemek mümkündür.

Rize Livası taburlarının memleketlerine dönüş güzergâhları gidişten biraz farklı ve daha zahmetli oldu. Bu sefer Hudeyde'den vapurlara bindirildikten sonra, doğrudan İskenderun limanında indirildiler. Bu ise, deniz yolculuğunun kısalması anlamına gelmekle birlikte, aynı zamanda gidişte söz konusu olmayan, İskenderun'dan memleketlerine kadar bir kara yolculuğu yapmaları anlamına da gelmektedir. Atıf Paşa, dönüş güzergâhının gidişten farklı olmasının sebebini, taburların redif isyanına katılmaları, Hudeyde'de vapur beklerken ve yollarda yaptıkları bazı uygunsuz hareketlerle açıklamakta ve bu yüzden İstanbul'dan geçirilmeden İskenderun'a çıkarıldıklarını ifade etmektedir¹¹⁰. Ahmet İzzet Paşa da, İstanbul'dan geçirmemek amacıyla İskenderun'a indirildiğini belirtmektedir¹¹¹.

Rize taburları 1907 yılı Ocak ayı içinde İskenderun'a gelmeye başladılar. Dolayısıyla mevsim kıştı ve yolculuğun geriye kalan kısmı bu kış şartlarında yapılmak zorundaydı. Terhis edilen redif taburlarının dönüş yolculuklarında askerlere sıkıntı çektilerilmemesi için gerekli tedbirlerin alınması hususunda bir

¹⁰⁶ BOA, BEO, Yemen Gelen Defter, No: 367, s. 204; Y. PRK. ASK., 240/2.

¹⁰⁷ Atıf Paşa, Yemen Tarihi, II, s. 272.

¹⁰⁸ a.g.e., s. 272.

¹⁰⁹ A. İzzet Paşa, Feryadım, I, s. 40.

¹¹⁰ Atıf Paşa, Yemen Tarihi, II, s. 272.

¹¹¹ A. İzzet Paşa, Feryadım, I, s. 40.

Padişah iradesi çıktı¹¹². Bu irade taburların geçecekleri güzergâhlarda bulunan vilayetlere tebliğ edildi. Nitekim Babiâli'den Sivas ve Trabzon vilayetlerine gönderilen 4 Ocak 1907 tarihli bir telgrafla, taburların geçecekleri kazalarda komisyonlar kurulması, askerlerin yiyeceklerinin temin edilmesi, gecelemelerine mahsus uygun mahaller hazırlanması, lüzumu kadar çadır hazırlanması ve mahallî memurlara gerekli emirlerin verilmesi istendi¹¹³.

Bununla beraber, 4. Ordu Komutanı Müşir Mehmed Zeki Paşa'nın Seraskerliğe gönderdiği bir telgrafta, devamlı yağan kar sebebiyle piyadenin hareket etme imkânının kalmadığı ve Arabkir, Malatya ve Harput yollarının kapandığı ifade edilmektedir. Zeki Paşa'nın 25 Ocak 1907 tarihli bu telgrafından bu tarihte Rize Livası'na bağlı taburlardan Of Taburu'nun Malatya'da bulunduğu, Atina Taburu'nun Malatya'ya ulaşmak üzere olduğu ve diğer taburların da Malatya'ya gitmek üzere Antep'ten hareket etmiş oldukları anlaşılmaktadır. Kış şartlarının ağırlığı ve yolculuğun uzaması üzerine Of Taburu Kumandanlığı, Zeki Paşa'ya müracaat ederek güzergâhın değiştirilmesini talep etti. Zeki Paşa'nın da uygun bulunduğu anlaşılan bu talebe göre, taburlar Malatya'dan Sivas yoluyla Samsun'a ve oradan deniz yoluyla merkezlerine gönderilmeliydiler. Çünkü Malatya'dan Trabzon'a 22 günde ulaşılabilirken, Sivas yoluyla 15 günde Samsun'a ulaşabileceklerdir. Fazla kalacak 7 günlük yevmiye¹¹⁴ ile de Samsun'dan memleketlerine kadar olan vapur bedeli karşılanabilecektir¹¹⁵. Zeki Paşa'nın Seraskerliğe yaptığı bu müracaata ne cevap verildiğini ve dolayısıyla taburların Malatya'dan sonra hangi güzergâhtan memleketlerini döndüğünü gösteren bir belge elimizde mevcut değildir. Neticede taburlar, kış şartlarında yapılan zahmetli bir yolculuktan sonra memleketlerine dönebilmişlerdir.

Trabzon Defterdarlığı'ndan Babiâli'ye gönderilen 24 Mart 1907 tarihli bir telgraftan redif taburlarının Yemen'de iken maaş ve tayinat alamadıkları anlaşılmaktadır. Trabzon vilayeti terhis edilen askerlerin alacaklarının yüzde on beşini ödedi. Ancak askerlerin sıkıntıları artınca, biriken paralarını alabilmek için buldukları yerlerdeki maliye memurlarına baskı ve tehdide başladılar. Hatta 23 Mart 1907 tarihinde 200 kadar asker toplanarak Trabzon valiliğine hücum ettiler ve ancak, kendilerine birer taksit nakit olarak verilince dağıldılar. Taburların toplam alacaklarının bir milyon küsur bin kuruş olduğu hesaplanıyordu. Defterdarlık, bu yüzden bir olay çıkmaması için 10.000 liranın sarfına izin istiyordu. Ancak, Trabzon valiliğinin 4 Nisan 1907 tarihli şifreli

¹¹² BOA, İ. HUS., 1324CA/85.

¹¹³ BOA, BEO, 222586.

¹¹⁴ Yemen'den gelerek İskenderun'a indirilen bu redif taburlarına gidecekleri mahallere göre yevmiye verilecekti. Bkz: BOA, BEO, 219505.

¹¹⁵ BOA, Y. PRK. ASK, 243/53.

telgrafından bu 10 bin liranın sarfı için henüz gerekli iznin gelmediği, askerlerin şikâyetlerinin devam ettiği ve hükümet dairesinde toplandıkları anlaşılmaktadır¹¹⁶. Neticede Babîali, bu paranın tedricen ödenmesi için Maliye Nezareti'ne gerekli tebligatta bulunmuştur¹¹⁷.

XI. Sonuç

Yemen halkı askerlik yapmadığı için normal dönemlerde dahi buradaki 7. Ordu'nun asker ihtiyacı Anadolu'dan karşılanmaktaydı. Bunun ise, birçok maddî ve manevî olumsuz sonuçları oluyordu. Diğer yandan Yemen'de isyanlar eksik olmadığı için, buraya nizamiye veya redif ilave kuvvetler gönderiliyordu. Bu yüzden yüz binlerle ifade edilecek sayıda Anadolu askeri Yemen'de şehit düşmüş ve geri gelememiştir. Yemen'in milletimizin hafızasında bıraktığı derin etki de buradan kaynaklanmaktadır.

Yemen'deki isyanlar içinde en önemlisi ve daha fazla iz bırakanı İmam Yahya'nın başlattığı isyan olmuştur. Bu isyan münasebetiyle Yemen'e Karadeniz'den sekiz redif taburu gönderilmiştir ve bunlardan biri de Trabzon Redif Taburu'dur. Anadolu'dan sev edilen ilk kabile içinde yer almasının yanı sıra, taburların sefer mevcudu olan 800 rakamına yakın mevcutlarla yola çıkmaları dikkat çekici bir husustur. İlk kabile içinde yer almaları deniz kıyısında olmalarından kaynaklanmıştır. Kara yolculuğu yapmadan doğrudan vapurlarla Yemen'e gönderilebilecek durumdadırlar. Diğer yandan, taburun silâh altına alınmasında fazla zorluk çekilmeyeceği düşüncesi ve bölge insanının önceki savaşlardaki başarıları bu kararın alınmasında rol oynamış olmalıdır. Nitekim, aynı anda silah altına alınan Isparta Livası'nın seçilme sebebi, bir önceki Yemen isyanında (1897-1898) göstermiş oldukları başarıdır. Taburların mevcudunun 800 civarında olması ise, firar olaylarının azlığını göstermesi bakımından önemlidir. Çünkü özellikle 4. Ordu mıntikasından 1905 yılı Ağustosunda yapılacak sevkıyatta önemli sayıda firar olayı meydana gelmiş ve taburlar doldurulamamıştır.

Trabzon Taburu Yemen'de bulunduğu süre içinde, San'a'nın geri alınması ve Şehare'nin ele geçirilmesi amacıyla iki büyük askerî harekât yapılmıştır. Genel olarak Karadeniz taburları bu harekâtlarda kahramanca mücadele etmişler ve büyük takdir kazanmışlardır. Cetveller incelendiğinde 809 mevcutla yola çıkan Trabzon Taburu'nun mevcudunun günden güne nasıl azaldığı çok açık bir şekilde görülmektedir. Özellikle Şehare Harekâtı'nda çok büyük can kaybı olmuştur. Yemen'de buldukları süre içinde taburların sadece adı kalmış ve dolayısıyla içi boşalmıştır. Eşkıya ile savaşmanın dışındaki diğer bütün şartların da olumsuzluğu çok dikkat çekicidir. Vapurların bakımsızlığı, insan nakline uygun olmaması, kumanyaların yetersizliği ve suya olan ihtiyacı

¹¹⁶ BOA, BEO, 227005.

¹¹⁷ BOA, BEO, 227002.

artıracak yiyeceklerin seçilmesi, yolculuğun bir ay sürmesi, yorgunluk, sıcak yemekten mahrum olma, bakımsızlık, daha önce hiç kullanmadıkları silahlarla talim bile yapmadan âsîlerle karşı karşıya gelmeleri, Yemen'in iklimi ve coğrafi yapısı, hastalıklar, erzaksızlık ve açlık, dönüşte deniz yolculuğundan sonra bir de İskenderun'dan itibaren kara yolculuğu ve üstelik bunun ocak ayı gibi bir mevsimde olması gibi olumsuzluklar can kaybının büyümesinin sebebi olmuştur. Bu şartlarda gidenin gelmesi zor görünmektedir.

Son olarak belirtilmesi gereken bir diğer husus da, aynı tarihte Osmanlı Devleti'nin Makedonya, İran sınırı ve Dersim gibi yerlerdeki olaylarla meşgul olduğudur. Buralara da çok büyük sayıda redif taburu sevk edilmiştir. Tabiidir ki, çok sık ve çok sayıda redif taburunun silâhına alınmasının birçok maddî ve manevî olumsuz sonuçları olmuştur.

Abstract: One of the most important uprising in Yemen that had been a chaotic region during the Otoman rule was the one led by Imam Yahya. To suppress this uprising, in addition to nizamiye troops many redif battalions from Anatolia and Rumeli were sent to Yemen in 1905. Trabzon battalion, one of eight battalions consisting of Rize redif tuman, was one of such battalions. Trabzon battalion that remained in Yemen about 1,5 years played an important role in all military actions taken during this and was dismissed by the end of 1906.

Key Words: Trabzon, Yemen, redif, battalion.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO)

Nezaret Gelen-Giden Defterler:

Harbiye Gelen, No: 225, 226, 261, 275.

Vilayat Gelen-Giden Defterler:

Trabzon Giden, No: 189, 193, 367, 368.

İrade Askerî (İ. ASK)

İrade Hususi (İ. HUS)

İrade Taltifat (İ. TAL)

Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y. MTV)

Yıldız Perakende Askerî Maruzat Evrakı (Y. PRK. ASK)

Yıldız Perakende Komisyonlar Maruzat Evrakı (Y. PRK. KOM)

Yıldız Perakende Umum Vilayat Maruzat Evrakı (Y. PRK.UM)

Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE)

Osmanlı-Yunan Harbi

Basılı Eserler

Ahmet İzzet Paşa; *Feryadım*, I, Nehir Yayınları, İstanbul 1992.

Atıf Paşa; *Yemen Tarihi*, II, İstanbul 1326.

- Cebecioğlu; Murat; *Mirlivâ Hasan Muhyiddin Paşa'nın Özel Defteri (Yemen, Irak ve Gilan Olayları) 1905-1912*, İÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1996
- Düstur; 1. Tertib, V, Ankara 1937.
- ; 1. Tertib, VI, Ankara 1939.
- Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı; *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi*, III, 5. Kısım (1793-1908), Ankara 1978.
- Memduh Paşa; *Yemen Islahatı ve Bazı Mütalaat*, İstanbul 1325.
- Rüştü Paşa; *Ah O Yemen'dir (Yemen Hatıratı)*, Hazırlayan: Faruk Yılmaz, Berikan Yayınları, Ankara 2004.
- Safi, Muhammet-Cebecioğlu, Murat; "Osmanlı'nın Mavi Berelileri: Yemen İllerinde Mapavri Taburu", *Çayeli Kültür, Sanat ve Folklor Dergisi*, Sayı: 1, Ekim 2002, Yıl: 7, s. 38-41.
- Sırma, İhsan Süreyya; *Osmanlı Devletinin Yıkılışında Yemen İsyancıları*, Beyan Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1994.
- Tanrıkut, Asaf; *Yemen Notları*, Ankara 1985
- Trabzon Vilâyet Salnâmesi; (1322), 22. Def'a
- Umar, Ömer Osman; "Yemen Hakkında Ferid Paşa'nın Lâyihası", *Fırat Üniversitesi Orta-Doğu Araştırmaları Dergisi*, Temmuz 2003, c. I, sayı: 2, s. 87-112.